

I.S.TURGENEVNING SHE'RIY ASARLARI XUSUSIDA

Giyasov Sa'diy Salohiddinovich

BuxDPI o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14968369>

Annotatsiya. Ushbu maqolada I.S.Turgenevning she'riy asarlari xususida ilmiy-nazariy fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: she'riy asarlar, ijodiy jarayon, "Kuz", "Olomon", "Gul", "Hayotning oxiri", "Ko'p", "Odamlar", avtobiografiya, mavzu, rivojlanish, o'xshashlik.

ON THE POETRY OF I.S.TURGENEV

Abstract. This article presents scientific and theoretical considerations on the poetry of I.S.Turgenev.

Keywords: poetry, creative process, "Autumn", "Crowd", "Flower", "End of Life", "Many", "People", autobiography, theme, development, similarity.

О ПОЭЗИИ И.С.ТУРГЕНЕВА

Аннотация. В статье изложены научно-теоретические соображения о поэтическом творчестве И.С.Тургенева.

Ключевые слова: поэтические произведения, творческий процесс, «Осень», «Толпа», «Цветок», «Конец жизни», «Многие», «Люди», автобиографичность, тема, развитие, сходство.

I.S.Turgenev adabiyot tarixiga birinchi navbatda nosir sifatida kirdi. Ko'pchilik qatori u ham yoshligida o'ziga xos uslub maktabiga aylangan qator she'riy asarlar yozdi. Biroq, keyinchalik she'riyat ijodiy jarayonning chekkasida bo'lganiga qaramay, Turgenev butun umri davomida she'r yozishni davom ettirdi.

1836- yildan 1850- yillarning boshlariga qadar Turgenev juda ko'p sonli she'rlarni yaratdi, bu juda xilma-xil badiiy xususiyatga ega; "Oqshom", "Medichi Veneraga", "Eski 1 yer egasi", "Kuz", "Olomon", "Gul", "Hayotning oxiri", "Ko'p", "Odamlar" kabi. Turgenev she'riyati va uning keyingi nasri o'rtasidagi bog'liqlikni bir necha darajalarda kuzatuvchi ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, T.A. Rot o'zining "I.S.Turgenevning she'riy merosi" nomli dissertatsiyasida "Qishloq" nomli nasriy she'rda rus qishlog'i mavzusining rivojlanishining o'xshashligini ta'kidlaydi[1]. Birinchi she'riy tajribalari bilan bir vaqtda Turgenev doimiy ravishda nasrda yozdi.

Yu.B.Orlitskiy eng mukammal ijodiy kontekstni tiklash uchun ilk nasriy eskizlarni tahlil qilish muhimligini ta'kidlaydi (128, 6). Tadqiqotchi akademik to'plangan asarlarning birinchi jildida chop etilgan ikkita miniatyurani tahlil qiladi.

Bu yozuvchining qisqacha avtobiografiyasi ("Avtobiografiya eskizi") va kichik portret eskizi ("Mixail Figlev")[2]. Yozuvchi ijodidagi o'tish shakllari kontekstida tarjimalar alohida o'rin tutadi. 1844 yilda Turgenev Gyote Faustining birinchi qismining so'nggi sahnasining tarjimasini nashr etdi. Bu erda u Gyotening rus tilidagi o'ziga xos xususiyatlarini qayta yaratishga harakat qiladi, qofiyali, o'lchovsiz misradan foydalanib, erkin she'rga aylanadi. Turgenevni birinchi elogiylardan biri (she'r va nasr tahrirlangan matn) muallifi deb hisoblaydi.

Turgenev 1877-yilda o'zining "Nasrdagi she'rlari" ni yaratishni boshladi. Bu shaklning paydo bo'lishi nafaqat tashqi ta'sirlar tufayli emas, balki shoir ijodining tabiiy natijasi va o'sha davr rus adabiyotining barcha yangiliklarini o'zlashtirgan nosir yozuvchi, garchi ularning hech biri uning uchun haqiqiy ahamiyatga ega bo'lmagan. Yuqorida sanab o'tilgan matnlarning aksariyati, shubhasiz, "Nasrdagi she'rlar" yoki Turgenevning an'anaviy nasriga qaraganda ancha kam badiiy ahamiyatga ega. Biroq, biz uchun Turgenev doimiy ravishda o'tish shakllari bilan ishlaydi. Nasriy she'r marginal nasriy janr bo'lib, uning asosiy belgilari tsikl shaklida mavjudlik bilan bog'liq. Bizning fikrimizcha, Turgenev "Nasrdagi she'rlar" ni yaratishdan oldin, avvalambor, syujet va tematik aloqalar bilan birlashtirilgan she'riy ("Qishloq") va nasriy ("Ovchining eskizlari") shakliga o'tganligi muhimdir.

Turgenev yakuniy avtografida ba'zi she'rlarning haqiqiy yaratilish sanalarini ataylab o'zgartirgan. Bu, odatda, yozuvchi matnni siljitganda va uning ostiga keyingi yoki oldingi asarning sanasini qo'yganida, haqiqiyiligi illyuziyasini yaratishga, kayfiyatning keskin o'zgarishiga turtki berishga harakat qilganda sodir bo'ladi. Masalan, "Qanoatli odam" she'ri ostida "1878-yil fevral" sanasi alohida ko'rsatilgan, garchi u keyinchalik yozilgani ma'lum bo'lsa ham. Biroq, Turgenev ushbu matnning oldingi "Ahmoqning hukmini eshitasiz" she'riga va keyingi "Hayot qoidasi" ga tubdan yaqinligi bilan qiziqdi, unda "1978 yil 7 (19) fevral" sanalari ko'rsatilgan. (haqiqiy) va "1978 yil aprel" ("1882 yil oktyabr"dan o'zgartirilgan) mos ravishda.

Har uchala matnning zamirida bir qancha tanqidchilar bilan adovat yotadi. "Nasrdagi she'rlar" qoralamalarida yana bir o'ziga xos mualliflik tinish belgisi – ikkita gorizontall joylashgan nuqta saqlanib qolgan bo'lib, ular "nuqta" va ellips bilan belgilangan o'rtacha o'lchamdagi pauzani belgilashi kerak edi (1892). Bu Turgenevning nasriy she'r matnini ritmik tartibga solishga alohida e'tibor berganligini, nasr va she'riyatdan farqli o'ziga xos o'lchov tizimini ishlab chiqqanligini ko'rsatadi.

Turgenevning she'rlari mazmunli va ko'p qirrali. Turgenev epitetlar yordamida, qoida tariqasida, tasvirlanganlarga o'zining hissiy munosabatini bildiradi va buni Kurlyandskaya ta'biri bilan aytganda, "ustun tarkibni o'tkirlash usuli bilan"[3] qiladi. Muallif ham lirik, ham satirik kontekstda, epideslarning asosiy xususiyatini keskinlashtirib, epideslarning ko'p sonini, maksimal sifatini oshiradi.

Nasriy baytning ikkinchi eng ko'p qo'llaniladigan turi "tavsiflovchi"dir. Bu eng erkin tartibga solinadigan tur. Bu qismlarga bo'linish faqat semantik prinsipga ko'ra sodir bo'lgan matnlarda uchraydi: har bir fikr, qoida tariqasida, alohida strofoida paragrafda tuzilgan.

Qismlarning hajmi bayonotning umumiy ahamiyatiga qarab har qanday bo'lishi mumkin. Ko'pincha syujet matnlari shu tarzda tashkil etiladi, bu yerda lirik qahramondan tashqari, boshqa "ovoz" kiritiladi - hikoya qiluvchi. "Dunyoning oxiri" she'ri avvalgi "Hayot qoidasi"da aytilgan ijtimoiy borliqning qayg'uli qonunini mantiqiy xulosaga keltiradi. Keyin "Masha" she'ri keladi, bu yerda fikrlaydigan, xotiraga ega ijodkorning boshqa mavjudotlardan ustunligi haqidagi g'oyani allaqachon o'qish mumkin. Muammo tarixining dastlabki bosqichlarida ushbu muammoni o'rgangan tadqiqotchilarning aksariyati Turgenev matnlarining ritmini she'riy yoki qat'iy prozaik deb hisoblashga harakat qilishdi. Turgenev sintaksisining o'ziga xos xususiyati ham nominal jumalarning ko'pligidir. Qizig'i shundaki, nasriy she'rlarda nominal gaplar o'ziga xos ekspozitsiya rolini o'ynaydi va ko'pincha "Qishloq" she'ridagi kabi birlashmagan murakkab jumalarning birinchi qismini tashkil qiladi.

Xulosa o'rinda ta'kidlash joizki, Turgenev "Nasrdagi she'rlar" muallifi sifatida qarama-qarshiliklarga to'la dunyoning to'liq tasvirini uning rang-barangligida ham mazmunli, ham rasmiy darajada qayta yaratishga harakat qiladi.

REFERENCES

1. Рот Т.А. Поэтическое наследие Тургенева: Автореферат дисс.... Т/ кандидата филол. наук. М., 1965 г.
2. Орлицкий Ю.Б. Стих и проза в русской литературе. Очерки истории и теории. Воронеж, 1991.
3. Курляндская Г.Б. Проблема жизни и смерти в "Стихотворениях в прозе" И.С.Тургенева//Творчество И.С.Тургенева. Курск, 1985. С.30-52.
4. Тургенев И.С. SENILIA. Стихотворения в прозе // Поли. собр. соч. и писем: В 30тт. Т. 10. С. 125-190.
5. X A Xайитов Фафур Фуломнинг халқ латифаларидан фойдаланиш маҳорати. Academic research in educational sciences 2(3), 679-687.
6. H H Akhmadovich Khoja nasriddin afandi as people's hero . AKADEMICA : AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL 11(2).1562.
7. T. Khoja o'g'li, K H Ahmadovich Advanced Characteristiks of the Tradition of Using Uzbek Folk Humor Art in Written Literature. Amerikan Journal of Social and Humanitarian Research 3 (9).1-4.

8. K K Akhmadovich, NS Ubaydullayeva THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL INTEGRATIONS IN THE FORMATION OF INDEPENDENT WORK IN PRIMARY GRADES.Conferencea, 66-75..
9. K K Akhmadovich, O B Togmurodovich NEW STAGES AND PRACTICAL CONDITIONS FOR CREATING NATIONAL TEXTBOOKS AND ALPHABET BOOKS.Conferencea, 54-58.
10. K K Akhmadovich, SG Badriddinova THE CONCEPT OF READING, SPECIAL FEATURES OF CHILDREN'S READING E Conferencea,28-33.
11. Akhmadjon A. HISTORY OF BUKHARA-AFGAN RELATIONS IN THE PROCESS OF INCLUSION INTO THE RUSSIAN CUSTOMS SYSTEM //International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences. – 2023. – T. 3. – №. 3. – C. 39-46.
12. Ahmadov A. XX ASR BOSHARIDA BUXORO VA AFG'ONISTON EMIGRATSIYASI VA REMIGRATSIYASI //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 1. – C. 842-845.
13. Ahmadov A. AFG 'ON MA'RIFATPARVARI MAHMUD TARZIY VA AFG 'ON MATBUOTI //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 12. – C. 783-786.
14. Ahmadov A. XIX ASR OXIRI–XX ASR BOSHARIDA AFG'ONISTON MAVZUSINI YORITISHDA SKARABEY TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI USULLARI //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 11. – C. 894-899.